

Mykel Andrada

Dambuhalang Ahas: Mga Dagli sa Bus

Si **Michael Francis C. Andrada (Mykel)** ay kasalukuyang propesor ng panitikan, malikhaing pagsulat, wika, at Philippine Studies sa Unibersidad ng Pilipinas, Diliman. Isa rin siyang mamamahayag at manggagawang pangkultura. Miyembro siya ng Surian ng Sining, Inc. (SUSI).

Overpass

OVERPASS ANG TAWAG DATI sa mga footbridge ngayon. Bakal at semento ang pangunahing mga sangkap nito; hindi tulad ng MMDA footbridge ni Bayani Fernando na pangunahing sangkap ang bakal na negosyo ng kanilang kamag-anak.

Ang overpass ang una kong iniisip na destinasyon habang pinag-uunahan ko ang aking mga paa sa kalye ng Monte de Piedad bitbit ang mga bagahe ng pagbiyahe: backpack na bundat sa mga tsetsekang papel, mga libro at ilang damit, sling bag ng iniingatang maliliit na technocomplex ng cellphone, charger, kable at salapi, dambuhalang eco bag ng Expressions na bahagyang busog sa mga ream ng papel, at higit dalawang litro ng tubig.

Kotseng kuba ako dahil sa bigat ng nakasukbit sa likod. Binabalanse ko ang sarili habang nakikipagpatintero sa mga tae ng aso na napitpit na ng kulang ilang suwelas at gulong, at naghunyango na bilang mga peklat ng kalsada. Lagi kong naiisip ang posibilidad na baka kumapit sa talampakan ng tsinelas ko ang dumi at amoy ng tae ng aso. Naiisip ko rin na may lumilipad na fecal debris kaya inuuntian ko lang ang paghigop ng hangin gamit ang ilong.

Walang masyadong tao pero naiingayan ako. Nagkakarambola ang mga alalahanin sa loob ng utak ko habang nagpapaligsahan ang busina at makina ng mga parokyano ng Cubao at EDSA. Bago humapon sa overpass ay madaraan ko ang terminal ng HM Transport. Doon ako dati sumasakay para makarating sa Los Baños, Laguna kung saan ako unang nagturo. Kung tama ang alaala ko, P71.50 lang noon ang one way na pamasaha.

Nasa tapat ng Mang Inasal sa EDSA-Cubao ang overpass. Habitus ko na ang luminga-linga – ang maging mapagmasid at maingat – tuwing nasa pampublikong espasyo. Biglang nagsulputan ang mga tao sa harapan at likuran ko, lahat nasa direksiyon patungong overpass. Nagpatihuli ako. Tinamaran ko ang mga hakbang habang binilisan ko naman ang paglinga-linga. Pinauna kong umakyat sa overpass ang dumagsang mga tao. Malayo pa lang ay nakita kong may tatlong kabataan na nakaupo sa hagdan ng overpass, inookupa nila ang kanang bahagi ng siguro’y ikapito at ikawalong hakbang ng hagdan. Nakapagkit ang kanilang mga tingin sa cellphone ng isa. Ano kayang pinag-uusapan nila at ang dalawa sa kanila’y nakangiti?

Sa kaliwang bahagi naman ng ikasampu o ika-11 hakbang ng hagdan ay may nakaupong matandang babae, mahigpit ang hawak niya sa kaniyang saklay. Sa harap niya’y nakatayo pero bahagyang nakayuko ang isa pang babae. Itinapat nito ang kaniyang palad sa namamagang paa ng matanda.

Pagdating ko sa tuktok ng overpass ay mga tanod ang nakahimpil. Wala ang mga tindero’t tindera. Walang nakalatag na mga sako kung saan madalas nakahain ang ikinakalakal na mga baseball cap at sapatos. Walang makukulay na mga powerbank at cellphone. Walang makikinis na mga screen protector. Walang nakasampay na mga hoodie at t-shirt. Walang mga bata na madalas naghahabulan habang ang matatanda ay itinataguyod ang impormal na ekonomiya sa overpass.

Hindi ako yumuko nang dumaan sa ilalim ng MRT. Nasa isang dangkal lang siguro ang pagitan ng tiyan ng riles ng MRT at ng bumbunan ko. Pababa ng overpass papuntang terminal ng Five Star, kapansin-pansin na hubad na ang hagdan sa maninipis na bakal na nakadisenyo dati sa bawat hakbangan. Tinanggal at ipinakilo ba ito sa junk shop ng kung sinong nangangailangan? Ilang kilo kaya ng bigas ang nabili mula sa napagbentahan ng inumit na bakal?

Wala ang nagtitinda ng mais at ang kaniyang kariton sa paanan ng overpass. Iniiwasan ng mga pasahero ang mga bumubuwelong mga bus ng First North Luzon, Five Star, at Bataan Transit. Mga dambuhalang ahas ang mga bus na gutom na gutom sa pasahero.

Gag Show

MABILIS AKONG NAKASAKAY ng bus kanina pauwing Pampanga. Nakaupo pa ako sa bintana kaya libre ang tunay na pelikulang mapapanood sa salamin: nagmamadaling mga tao, papadilim na langit na lumulukob sa mga gusali, EDSA na pinakukutitap ng mga ilaw ng poste at sasakyan, NLEX na bawat hinga ko ay nagpapalit ng malalaki't magkakasunod na billboards ng negosyo. Marahil ay bago pa ang bus, o bagong linis. Hindi sira ang seradura ng aircon. Hindi ako mangangaligkig.

May umakyat na pasahero. Nilampasan niya ang bakanteng upuan sa tabi ko. Huminto siya sa bakanteng upuan sa likuran ko. Hindi pa niya naibababa ang lahat ng gamit niya'y kinausap niya ang pasahero sa likod ko. Dahil sa tinig niya kaya ko nalamang babae siya. Sabi niya, “Puwede po bang lumipat na lang kayo ng upuan kasi may kasama po ako?” Tatal raw mag-isa lang 'yung pasahero ay tumabi na lang sa akin. Sa loob-loob ko, a, baka kasi bata o senior ang kasama. Lumipat ang pasaherong nasa likod ng kinauupuan ko. Pagtabi niya sa akin, isa siyang sumisinghot at medyo nagpipigil-ng-ubong lalaki, payak ang pananamit, napapipinid ang mga mata, at tila pagal sa maghaponing trabaho. Manggagawa si Kuya. Hindi ko narinig na sumang-ayon siya sa babae.

Dumating ang kasama ng babae. Isa siyang transgender na malakas din ang boses, at mukhang masayahin at malakas ang pangangatawan. Bakit ang manggagawa ang pinakiusapan ng babae sa halip na ako, samantalang pareho naman kami ni Kuya na mag-isa?

Aalis na sana ang bus ngunit sinabi ng babae sa konduktor na paparating na raw sa terminal ang isa pa nilang kasama. Pinaalis nila ang kahoy na bangkito na nasa ilalim ng mga upuan nila dahil marami raw silang gamit na ilalagay. Hindi magkandaugaga ang konduktor. Nagkusa ang katapat nilang pasahero na du'n na lang sa kaniya ilagay ang bangkito.

Siguro naman ay nagpasalamat ang babae at ang transgender, o hindi ko lang narinig kasi malakas ang canned laughter sa Caucasian gag show na pinalalabas sa TV ng bus. Sa sobrang lakas ng canned laughter ay hindi ko na narinig ang Salita ng Diyos na binabanggit ng Kristiyanong nangangaral sa aisle. Ang naulinigan ko lang ay iyong “hindi nabubuhay ang tao sa tinapay lamang.” Nang makaandar na ang bus, tumigil na rin sa pagsasalita si sister. Hindi niya ako nilampasan at inabutan niya ako ng makulay na envelope na may malalaking mga salita na “Donation for God’s Mission” at may kinalaman sa Pasko.

Maayos at komportableng nagkuwentuhan ang dalawang pasahero sa likod ko. Narinig ko pa ang babae: “Very English. Very British... It’s just a piece of the cake.” Nagte-text naman si Kuyang Manggagawa na naging katabi ko na. Gusto kayang manood ni Kuyang Manggagawa sa salaming TV ng bintana? Inihaharang niya sa bibig ang kaniyang kaliwang kamao habang pinipigilang umubo. Anong mga salita kaya ang pinigilan niyang palabasin kanina nang pinalipat siya mula sa puwestong pinili niya sa tabi ng bintana?

Luklukan

PAGKASAKAY KO NG BUS SA Guagua, Pampanga, sabi ng konduktor ay may tatlong bakaneng upuan pa raw. Marami rin raw ang bababa sa San Fernando. Pangatlo ako sa umakyat. Nasa likod ang mga bakaneng upuan, pero dalawa lang. Ang dapat ay isang bakaneng luklukan ay inuupuan ng dalawang bata. Katabi nila ang kanilang nanay (o lola, hindi ko sigurado) na may kandong na isa pang bata.

Nanatili na lang akong nakatayo sa isla ng busa. Nakidantay ako sa isa sa mga sandalan. Narinig ko ang isang babaeng pasahero na kumakanta ng “Just Give Me A Reason” ni Pink. Pagtingin ko sa TV ng bus, palabas ang MTV ni Pink – nakabra at panty siya habang naglulupasay sa ibabaw ng queen size bed na napaliligiran ng tubig. May TV rin sa loob ng MTV ni Pink kung saan kumakanta ang ka-duet niyang lalaki na hindi ko alam ang pangalan. Nakikanta na rin ako nang mahina – ‘yung kumakanta pero gumagalaw lang ang bibig at dila pero walang tinig na lumalabas.

Inabutan ako ng konduktor ng tiket at siningil ng pamasahé. Pero bago ko siya bayaran ay siningil ko muna siya sa paraang itinuro sa akin ng diplomasya: “Kuya, saang upuan po ‘yung bababa ng San Fernando?” Nagturo siya ng tatlo hanggang apat na upuan.

Isa sa itinuro niya ay ang kinaluluklukan ng mag-asawa sa tapat ko. Karga ng lalaki ang sanggol na lalaki. Ang babae naman ay nagpipigil na maduwal dahil siguro sa biyahilo. Binuksan ko ang bag ko upang maghanap ng plastik na puwedeng

itulong sana para sukahan ng babae. Wala. Binuksan ng lalaki ang kaniyang bag; may plastik na may lamang brown envelope, kaparis ng sapatos ng bata, at salawal ng sanggol. Iniabot niya sa babae ang salawal at doon dumuwal ang babae. Nagdesisyon akong hindi sa luklukan nila uupo pagkababa nila. Sa oras na iyon, kumakanta na sa MTV ang Westlife, ng bersiyon nila ng “Uptown Girl.”

Sa ’di kalayuan, may isang lalaking punumpuno ng mga tattoo ang kaliwang braso. Sinisingil na siya ng konduktor. Makapal na pamaypay ang kaniyang mga perang namumulaklak na tig-iisanlibong piso. Palabas na sa TV ang isa pang MTV ng Westlife. Naisip ko kung ano na kaya ang hitsura ng boyband na ito ngayon. Mayamaya ay tumayo si Kuya Tattoo. Wala pa sa San Fernando ay nakaupo na ako. Naramdaman ko ang init na naipon sa luklukan. Hindi naman ako nabalisawsaw.

Tumugtog naman ang “Ikaw” ni Yeng Constantino. Sa MTV, nagkukulitan sila ng asawa niya sa dagat. Tamang-tama ay humapon na ang bus sa terminal ng Genesis sa San Fernando. Maraming bumaba. Marami ring umakyat. May ilang kaaakyat lang na bumaba na rin dahil wala nang luklukan.

May tumabing bata sa akin, sa luklukan sa kaliwa ko. Nang may umakyat na tindero ng buko pie, bumili siya. Nakasumbrero ang bata at nakadilaw na t-shirt. Masaya niyang kinain ang buko pie. Antok na antok siya matapos kumain. Nakayuko siya kanina at ipinatong ang mukha niya sa mga tuhod para matulog. Hawak-hawak niya ang brown na coin purse niya. Nag-iba siya ng puwesto. Ginawa niyang unan ang arm rest ng luklukan niya hanggang sa makatulog siya. Katatapos lang kumanta ng higitang Celine Dion sa MTV ng “My Heart Will Go On.” Pagkalubog ng Titanic, love story ng mga bampira ng Twilight ang MTV ng “A Thousand Years.”

Maraming pasahero ang nagsi-siesta. Habang tumutugtog ang “Thinking Out Loud” sa TV, nakatanaw naman ako sa bintana nitong bus. May dalawang lalaki na nag-aayos sa kanilang maliit na sakahang putikan. Pasulpot-sulpot ang abang mga bahay sa gitna ng malawak na mga sakahan sa gilid ng NLEX. Nagtatayugan ang malalaking logo ng McDo at KFC sa nadaanang stopover sa Petron. Higante ang billboard nina Dingdong at Marian para sa PNB. May billboard ng Cherifer. Tinitingnan ko ang mga kable ng kuryente, nagbabakasakling may mga ibon na nakihapon. Maraming puno at halaman sa gilid ng NLEX. Ang mga dahon ay parang mga matang tinatanaw akong tumatanaw sa kanila.